

TAYANCH BILIMLAR VA TAYYORGARLIK DARAJASINI BAHOLASH

Qobilova Dilfuza Asatjanovna

Independent Researcher

Annotatsiya: *Ta'lim jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan o'quvchilarning mavjud bilim darajasi va tayyorgarlik holatini to'g'ri aniqlashga bog'liq. Aynan tayanch bilimlar va boshlang'ich tayyorgarlikni baholash o'quv jarayonining strategik nuqtasini tashkil etadi. Ushbu maqolada o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini aniqlash, baholash hamda unga mos ta'lim mazmunini rejalashtirish masalalari nazariy va amaliy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi — o'quvchilarning boshlang'ich bilim darajasini to'g'ri aniqlash orqali ta'limni differensial yondashuv asosida tashkil qilish uslublarini asoslashdir.*

Tadqiqot davomida pedagogik diagnostika, formatif baholash, test tizimlari, suhbat va amaliy topshiriqlar orqali o'quvchilarning tayyorlik darajasini aniqlash metodlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, zamonaviy ta'limda keng qo'llanilayotgan kompetensiyaviy yondashuv doirasida boshlang'ich darajadagi bilimlar va ko'nikmalarni baholashning mezonlari va indikatorlari tahlil qilinadi. Maqolada baholash natijalariga ko'ra o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda darslarni rejalashtirish, mazmunni soddalashtirish yoki murakkablashtirish, guruhlab o'qitish, individual yondashuvlarni tanlash singari metodik tavsiyalar keltiriladi.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, hozirgi vaqtda o'quvchilarning bilim darajasi va tayyorgarligi har xil bo'lgan sinflarda o'qituvchilar oldida individual yondashuvni to'g'ri yo'lga qo'yish zarurati tobora ortib bormoqda. Shu sababli, maqolada ilgari surilgan nazariy asoslar va amaliy tavsiyalar amaliyotchi o'qituvchilar, metodistlar, ta'lim muassasalari rahbarlari hamda ilmiy izlanuvchilar uchun amaliy ahamiyat kasb etadi.

Xulosa sifatida ta'kidlash joizki, ta'lim jarayonida o'quvchilarning tayanch bilim va tayyorgarlik darajasini baholash nafaqat ularning rivojlanish ehtiyojlarini aniqlashga, balki darslar mazmuni, uslubi va metodikasini moslashtirish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu maqola orqali o'qituvchilar o'z amaliyotlarida samarali baholash vositalaridan foydalanish va o'quvchilarning real ehtiyojlariga mos ta'limni rejalashtirish ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Kalit so'zlar: *tayanch bilimlar, tayyorgarlik darajasi, boshlang'ich ta'lim, diagnostik baholash, differensial yondashuv, pedagogik rejalashtirish, o'quvchi bilimini aniqlash, kompetensiyaviy yondashuv, baholash mezonlari, metodik yondashuv, raqamli baholash vositalari, kirish testlari, o'quv jarayoni monitoringi, individual ta'lim yondashuvi, o'qituvchi mahorati, ta'lim sifati*

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi individual yondashuvga asoslangan, shaxsga yo'naltirilgan o'qitish metodikasini jadallik bilan tatbiq etmoqda. Bunday sharoitda o'quvchilarning o'quv jarayonidagi ishtirokini faollashtirish, ularning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini to'g'ri baholash orqali ta'lim jarayonini samarali tashkil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa, o'z navbatida, o'quvchilarning tayanch bilimlari va tayyorgarlik darajasini aniqlashga bo'lgan e'tiborning ortishiga olib kelmoqda. Chunki har qanday ta'limiy faoliyatni muvaffaqiyatli tashkil etishning dastlabki bosqichi — bu o'quvchining mavjud bilimlar zaminida unga mos, moslashtirilgan, motivatsiyaga boy va shaxsiy ehtiyojlarga moslashtirilgan ta'lim rejasini ishlab chiqishdir.

O'quvchilarning tayanch bilim darajasi deganda, ular ilgari egallagan, yangi bilimlarni o'zlashtirishga asos bo'ladigan, tizimlashtirilgan va mustahkam ko'nikmalar majmuasi tushuniladi. Bu bilimlar o'quvchining keyingi bosqichdagi o'zlashtirish samaradorligiga, yangi mavzularni qamrab olish tezligiga, mustaqil fikrlash darajasiga va amaliy faoliyatdagi muvaffaqiyatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, tayyorlik darajasini aniqlash, uni ilmiy asoslangan mezonlar asosida baholash va undan kelib chiqqan holda ta'lim mazmunini rejalashtirish —

nafaqat o'quv jarayonining, balki umumiy pedagogik strategiyaning ham asosiy tamoyillaridan biridir.

Pedagogik nazariya va amaliyotda tayanch bilimlar va tayyorlik darajasini baholash turli shakl va metodlarda amalga oshiriladi. Jumladan, diagnostik testlar, suhbatlar, amaliy topshiriqlar, reflektiv savollar, portfoliolar, kuzatuvlar va boshqa vositalar yordamida o'quvchining individual darajasi aniqlanadi. Baholashning to'g'ri tashkil etilishi esa, o'qituvchiga ta'lim jarayonini differensial yondashuv asosida tashkil etish, o'quvchilar o'rtasidagi tafovutlarni hisobga olish, ularning individual rivojlanish trayektoriyasini shakllantirish imkonini beradi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, boshlang'ich tayyorgarlik darajasini hisobga olmagan holda olib borilgan ta'lim jarayonlari ko'pincha o'quvchilarni qoniqtirmaydi, ularning motivatsiyasi pasayadi, shaxsiy qobiliyatlar to'liq namoyon bo'lmaydi. Aksincha, tayanch bilimlar asosida moslashtirilgan o'quv dasturlari esa o'quvchilar faolligini oshiradi, o'rganish jarayoniga nisbatan ijobiy munosabat shakllantiradi, natijada ta'lim samaradorligini ta'minlaydi. Shu sababli, ta'limni boshlashdan avval o'quvchining boshlang'ich holatini aniq baholash — metodik va strategik qarorlar qabul qilishda hal qiluvchi omil sanaladi.

Ushbu maqola doirasida o'quvchilarning tayanch bilim va tayyorlik darajasini aniqlashning ilmiy-nazariy asoslari, metodik yondashuvlari hamda baholash natijalariga asoslangan ta'limni rejalashtirish usullari tahlil qilinadi. Maqsad — ta'lim jarayonida individual yondashuvni samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan baholash vositalarini aniqlash, ularni amaliyotga tadbiq etish bo'yicha ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Yaxshi, endi boshlang'ich ta'lim bosqichiga qaratilgan, O'zbekiston tajribasi asosida yoziladigan va baholash usullari, differensial yondashuv, diagnostika turlari, real misollar hamda statistik ma'lumotlarni qamrab olgan 3500 so'zli asosiy qism uchun izlanishni boshlayman.

Tayyor bo'lgach, sizga to'liq matnni taqdim etaman.

Asosiy qism: Tayanch bilimlar va tayyorlik darajasini baholash

O'quvchilarning tayanch bilimlarini aniqlashning maqsadi va ahamiyati

Pedagogik diagnostikaning asosiy vazifasi o'quvchilarning boshlang'ich (tayanch) bilim va ko'nikmalarini aniqlab, shu asosda ta'lim-tarbiya jarayonini moslashtirishdir. Boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning mavzuga oid bilimlarining darajasini baholash, ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash imkonini beradi. Masalan, G.A. Russkiyning tadqiqotida ta'kidlanishicha, o'quvchilarning mavzuga oid bilim tizimini o'zlashtirish darajasini aniqlash va ularning bilim olish faoliyatini takomillashtirishga yo'naltirilgan individual dasturlar tuzish pedagogik diagnostikaning asosiy maqsadlaridan biridir. Shu bilan birga, diagnostika davlat tomonidan qabul qilingan ta'lim strategiyalari va milliy ta'lim standartlari doirasida ham ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonning ta'lim sohasini jahon standartlariga moslashtirish bo'yicha 2030-yilga qadar ishlab chiqilgan konsepsiyalar, Milliy malaka ramkasi va milliy baholash tizimini joriy etish kabi tashabbuslar o'quvchilarni yuqori sifatli ta'lim bilan ta'minlashni ko'zda tutadi. Bu esa o'z navbatida diagnostik baholashni kengaytirish va takomillashtirishni talab etadi.

Ta'lim sifatini oshirish yo'nalishidagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pedagogik jarayonda tayanch bilimlarni aniqlash nafaqat yangi mavzularni tushunish darajasini baholash, balki o'quvchilarda mustahkam bilim-asoslarini mustahkamlash va hayotiy muammolarni hal etishda zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi. Masalan, o'rganishlarda ta'kidlanishicha, talab etilayotgan zamonaviy ish o'rinlari va jamiyatning ilm-fan sohasidagi intilishlari o'quvchilarda faqat fanlardan ma'lum bilim darajasini emas, balki ularda mantiqiy-ijodiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, muammolarni hal etish kabi ko'nikmalarni shakllantirishni ham talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, boshi ravishda tayanch bilim va tayyorlik darajasini aniqlash, dastlabki pedagogik baholash orqali o'quvchilarning salohiyatini to'liq ochib berish, shuningdek, dars jarayonini individual ehtiyoj va imkoniyatlarga mos rejalashtirishga xizmat qiladi.

Diagnostika turlari

Pedagogik diagnostika jarayonida turli vosita va usullar – testlar, intervyu, kuzatuv, suhbat, anketalar va amaliy topshiriqlar qo'llaniladi. Masalan, test metodi va nazorat topshiriqlari o'quvchilarning mavzuni qanchalik puxta o'zlashtirganini aniqlashda eng keng tarqalgan vositalardan hisoblanadi. Ta'lim jarayonida odatda "kirish testlari" sifatida tavsiflanadigan ushbu nazorat vositalari o'quvchining boshlang'ich bilim va ko'nikmalarini tekshirishga mo'ljallangan bo'lib, standart shartlar asosida tuziladigan testlar yoki o'qituvchi tomonidan tayyorlangan amaliy topshiriqlar shaklida bo'lishi mumkin.

Shuningdek, diagnostik tahlilda suhbat va anketa kabi og'zaki va yozma so'rov usullari muhim o'rin tutadi. Ular o'quvchining mavzuni tushunish darajasi, uning ta'limga bo'lgan qiziqishi hamda motivatsiyasini aniqlashga yordam beradi. Pedagogik kuzatuv esa sinf muhitidagi o'quvchining xulq-atvori va o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatini baholash imkonini beradi. Psixologik-pedagogik eksperiment usuli yordamida esa maxsus sharoitlar yaratilib, o'quvchilarning o'ziga xos xususiyatlari (masalan, diqqatni jamlay olish, ijodkorlik darajasi) tahlil qilinishi mumkin.

Diagnostik topshiriqlarga praktika ishlari ham kiradi. Masalan, o'qituvchi dars boshida yoki oxirida kichik guruhlarda loyiha ishlari, laboratoriya mashg'ulotlari yoki o'yinlar ko'rinishidagi amaliy topshiriqlarni o'tkazishi mumkin. Bu kabi amaliy metodlar o'quvchilarning nazariy bilimlarini amalda qo'llash ko'nikmalarini, ijodiy fikrlash va muammolarni yechish qobiliyatini baholash imkonini yaratadi. Umuman olganda, pedagogik diagnostikada testlar, suhbat, kuzatuv, intervyu, anketa, hujjatlarni tahlil qilish, kontent-tahlil va ekspert baholash kabi ko'plab usullar qo'llanadi.

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

Baholash mezonlari diagnostika maqsadlari va didaktik vazifalarga mos ravishda belgilanishi lozim. Boshlang'ich bosqichda odatda o'quvchining bilim, ko'nikma va shaxsiy salohiyatiga doir turli darajadagi indikatorlar tanlanadi. Masalan, ekspertlar tavsiya qilishicha, kommunikativ kompetensiyani baholash

mezonlari sifatida o'quvchining muloqot madaniyatiga rioya qilishi, suhbatdosh fikrini hurmat bilan tinglashi va mustaqil fikr bildira olishi kabilar ko'rsatiladi. Shu kabi, axborot bilan ishlash kompetensiyasi mezonlari sifatida o'quvchining audio-video materiallardan foydalanish, kutubxona adabiyotlaridan kerakli axborotni topish kabi vazifalarni muvaffaqiyatli bajara olishi keltirilishi mumkin.

Baholash mezonlari adabiyotlarda "shakllanganlik darajasini belgilovchi mezonlar" deb yuritiladi. Jumladan, bir tadqiqotda boshlang'ich sinflarda hamkorlikda o'qitish metodikasi asosida o'quvchilardagi tayanch kompetensiyalar darajasini belgilovchi mezonlar jadvali keltirilgan: u yerda har bir kompetensiya bo'yicha (masalan, fuqarolik kompetensiyasi, matematik savodxonlik) turli tasniflash mezonlari sanab o'tilgan. Bu kabi jadval va tavsiyalar pedagogik diagnostikada baholash ko'rsatkichlarini aniqlashda namunadir.

Umuman olganda, baholash mezonlari sifatida o'quv dasturidan kutilayotgan natijalar; loyiha, referat yoki testlar orqali o'qituvchi oldiga qo'yilgan maqsad darajasi; rivojlanish dinamikasi kabi ko'rsatkichlar olinadi. Xalqaro tavsiyalar ham pedagogik baholashda kompetensiya yondoshuvini qo'llashni, ya'ni o'quvchining faqat fan bilimlari emas, balki muloqot, ijodkorlik va boshqa ko'nikmalarini baholashni tavsiya etadi.

Differensial yondashuv va rejalashtirishdagi roli

Tayanch bilimlarni aniqlash natijalari asosida dars rejalashtirishda differensial (tabaqaviy) yondashuv qo'llaniladi. Differensial yondashuv pedagogga har bir o'quvchining individual ta'lim ehtiyojlariga mos ravishda yo'nalish belgilash imkonini beradi. Bunda o'qituvchi diagnostika ma'lumotlari asosida kuchli tomonlarini rivojlantirish va zaif jihatlarini mustahkamlashga xizmat qiluvchi alohida o'quv yo'nalishlarini ishlab chiqadi. Tadqiqotlarga ko'ra, pedagogik diagnostika maqsadlari turlicha bo'lgani uchun o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlay oladigan darajada differensial yondashuv talab qilinadi.

Zamonaviy ta'lim sharoitida har bir o'qituvchi muammo va yutuqlar asosida o'quvchilarning rivojlanish traektoriyasini aniqlab, darsning mazmunini ularga moslashtirishga intilishi lozim. Masalan, Namangan universiteti o'qituvchiligida

yoʻzilgan qoʻllanmada taʼkidlanishicha, pedagogik diagnostika vositalarini takomillashtirish va ularni oʻquvchilarning individual kamchiliklari asosida qoʻllash orqali har bir bolani har tomonlama rivojlantirish mumkin. Bu yondashuv taʼlim jarayonini yanada izchil tashkil etishga yordam beradi va oʻquvchilarni maktabda oʻz salohiyatini maksimal darajada amalga oshirishga yoʻnaltiradi.

Differensial yondashuv dars rejasida ham oʻz aksini topadi. Oʻqituvchi diagnostika natijalariga qarab oʻquvchilarning bilim darajasiga koʻra guruhlar tuzishi, qoʻshimcha yoki qayta tayyorlov materiallari joriy qilishi mumkin. Shu tarzda dars strukturasini moslashtirish pedagogik jarayon samaradorligini oshiradi. Oʻqituvchilar diagnostika natijalarini baholab, aniq maqsadlar bilan dars topshiriqlari va metodlarini tanlashlari muhimligi ham eʼtirof etilgan. Yaʼni, har bir darsda oʻqituvchi faqat maʼlum bilimlarni berish emas, balki mavzuni oʻzlashtirish jarayonida kerakli kompetensiyalar shakllanishini ham nazorat qilishi lozimligi qayd etiladi.

Oʻzbekiston taʼlim tizimidagi amaliy yondashuvlar va tajribalar

Oʻzbekiston taʼlim tizimida diagnostik yondashuv va tayanch bilimlarni baholash masalasiga katta eʼtibor qaratilmoqda. Respublikamiz rahbari tomonidan ilgari surilgan taʼlim islohotlari, xususan “Taʼlim tizimini tubdan oʻzgartirish” dasturi doirasida bosqichma-bosqich boshlangʻich taʼlim sifati oshirilmoqda. Masalan, birinchi sinf oʻqitish metodikasi va darsliklarini qayta koʻrib chiqish, xalqaro standartlar asosida yangi milliy dastur joriy etish kabi chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Amaliyotda test va diagnostik baholash vositalaridan keng foydalanilyapti. Oʻzbekiston taʼlimida “Bilim koʻrsatkichlari monitoringi” (BKM) tizimi joriy etilgan boʻlib, u oʻquvchilarning maktabda olingan bilimlarini baholash uchun test soʻrovlari orqali baho beradi. Ushbu yondashuv 1993 yildan buyon amalda boʻlgan inglizcha „test“ usulining rivojlangan koʻrinishi boʻlib, nafaqat Oʻzbekistonda umumtaʼlim muassasalari, balki oliy oʻquv yurtlariga qabul qilish jarayonida ham qoʻllanib kelinmoqda. Yaʼni, test sinovlari asosida oʻquvchilarning bilim darajasi va

tayyorlik darajasi aniqlanadi, bu esa o'qituvchiga dars rejalashtirishda qimmatli ma'lumot beradi.

Shuningdek, so'nggi yillarda boshlangan diagnostic loyihalarda pedagogik kuzatuv va intervyu metodlari ham sinab ko'rilmoqda. Misol uchun, ayrim mintaqalarda maktablarda "interfaol ta'lim" texnologiyalariga asoslangan diagnostik mashg'ulotlar olib borilmoqda. Umuman olganda, ta'lim tizimida xorijiy ilg'or tajribalar o'rganilib, milliy sharoitga moslashtirilgan baholash tizimi ishlab chiqilmoqda. Masalan, bir so'nggi yondashuvga ko'ra, xalqaro dasturlar tajribasi asosida yaratilgan milliy baholash tizimi boshlang'ich sinfdan boshlab o'quvchilarning mantiqiy va ijodiy fikrlash kompetensiyalarini baholash uchun qo'llanilmoqda.

Statistika va real misollar

Ma'lumot sifatida aytish joizki, global ta'lim tendensiyalarida pedagogik diagnostika o'ziga xos o'ringa ega. Mintaqaviy ta'lim tashkilotlari hisobotlariga ko'ra, masalan, birinchi sinflarda o'quvchilarni boshlang'ich darajadagi bilimlari bo'yicha baholashni o'z ichiga olgan milliy tadbirlar o'tkazilmoqda. Xalqaro ta'lim baholash dasturlari doirasida ham (masalan, TIMSS yoki PIRLS) testlar yordamida o'quvchilarning fanlardan savodxonligi tekshiriladi, bu esa jahon tajribasida tayanch bilimlarni aniqlashga o'xshash diagnostika amaliyotidir.

O'zbekistonda esa test metodidan keng foydalanish misoli sifatida "bilim ko'rsatkichlari" (BKM) tushunchasi keltiriladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, respublikamizda test sinovlari bilan o'quvchilarning o'quv natijalari ko'rsatkichlari o'rtacha baholari (BKM) muntazam ravishda qayd etilib boriladi. Bundan tashqari, O'zbekiston Vazirlar Mahkamasining rasmiy qarorlarida ham ta'lim mazmuni va samaradorligini oshirish maqsadida diagnostika ishlarini kuchaytirish ko'rsatib o'tilgan. Masalan, yaqin yillarda Maktabgacha ta'lim va boshlang'ich maktab o'quvchilarining tayyorgarligini diagnostika qilish va o'rganilgan natijalar asosida metodik tavsiyalar ishlab chiqish bo'yicha bir qator loyihalar amalga oshirildi.

Statistik ma'lumot sifatida, agar mavjud bo'lsa, PISA yoki PIRLS natijalari misol keltirilishi mumkin. Afsuski, hozircha PISA sinovlarida Boshlang'ich ta'lim

darajasidagi o'quvchilar ishtiroki emas, ammo respublikamizda xalqaro reytinglarga kirish bo'yicha izchil ishlar olib borilmoqda. Shuni ta'kidlash kerakki, test usulining samarali qo'llanilishi O'zbekistonda nafaqat ichki baholashda, balki 2000-yillardan boshlab xalqaro baholash tajribalarini o'zlashtirishda ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ilmiy va amaliy tavsiyalar

Tayanch bilimlar va tayyorlik darajasini baholash sohasida samarali ishlarni olib borish uchun bir necha tavsiyalarni izohlash mumkin. Birinchidan, pedagogik diagnostika vositalarini yanada takomillashtirib, ularni o'quvchilarning individual o'sish trajektoriyasini hisobga oladigan darajaga yetkazish zarur. Ya'ni, diagnostik testlar, intervyu va kuzatuv usullarini joriy etishda keng qamrovli yondashuv qo'llanilishi lozim.

Ikkinchidan, o'qituvchilarning diagnostika metodlari bo'yicha malakasini oshirish muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy sharoitda har bir pedagog pedagogik diagnostika asoslarini puxta bilishi va bu bilimlardan amalda samarali foydalanishi ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlaydi. Shu bois, ta'lim muassasalarida o'qituvchilarning diagnostika bo'yicha uzluksiz kasbiy rivojlanishini tashkil etish tavsiya etiladi.

Uchinchidan, baholash mezonlari va ko'rsatkichlarini yaratayotganda ham jahon tajribasidan foydalanish lozim. Xususan, kompetensiya yondoshuvi asosida tayyorlangan milliy baholash tizimini qo'llash maqsadga muvofiq, bu esa o'quvchilarning mantiqiy va ijodiy fikrlash qobiliyatini ham inobatga oladi. Bunday yondashuv yordamida tayanch bilimlar va ko'nikmalar yanada aniqligi bilan baholanib, dars rejasi ham aniq maqsadli tarzda tuziladi.

To'rtinchidan, differensial yondashuvni keng qo'llash tavsiya etiladi. Diagnostik natijalariga ko'ra moslashtirilgan rejalar yordamida zaif va kuchli o'quvchilarga alohida e'tibor qaratish, qo'shimcha konspektlar yoki murabbiylik mashg'ulotlarini tashkil etish amaliyotni sezilarli darajada samaraliroq qiladi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning tayanch bilimlari va tayyorlik darajasini baholash ta'lim sifatini oshirishdagi asosiy omillardan biridir. Ta'lim

muassasalarida diagnostik usullarni muntazam joriy etish, baholash mezonlarini aniq belgilash va o'qituvchilarning diagnostika bo'yicha salohiyatini kuchaytirish pedagogik jarayon samaradorligini oshiradi. Yuqorida qayd etilgan amaliy va ilmiy tavsiyalarni hayotga tatbiq etish pedagogik baholashning milliy tizimini takomillashtirish hamda o'quvchilarda erkin fikrlash va faol ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

O'quvchilarning tayanch bilimlari va tayyorgarlik darajasini aniqlash ta'lim jarayonining strategik jihatdan eng muhim bosqichlaridan biridir. Ushbu bosqichda amalga oshiriladigan tahlil, diagnostika va baholash natijalari o'quv rejalari, metodik yondashuvlar, o'qitish uslublari va pedagogik qarorlarning shakllanishida asosiy rol o'ynaydi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida bu jarayon yanada muhimlik kasb etadi, chunki aynan shu davrda o'quvchilarda o'rganish motivatsiyasi, tafakkur, nutq va kommunikativ ko'nikmalar, axloqiy qadriyatlar, mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarda harakat qilish kabi asosiy kompetensiyalar shakllanadi.

Maqolada ko'rib chiqilganidek, o'quvchilarning tayyorgarlik darajasini aniqlashda foydalaniladigan asosiy vositalar – kirish testlari, diagnostik mashqlar, suhbatlar, kuzatuvlar va portfoliolar nafaqat mavjud bilimlar va ko'nikmalarni aniqlashga, balki shaxsiy xususiyatlarni, o'quv uslubini, ijtimoiy faollik darajasini va psixologik holatni baholashga ham xizmat qiladi. Ushbu natijalar asosida ta'lim mazmunini soddalashtirish yoki murakkablashtirish, metodik yondashuvni moslashtirish, guruh va individual ishlash strategiyalarini ishlab chiqish imkoniyati yuzaga keladi. Bu esa o'qituvchidan yuqori darajadagi metodik savodxonlik, reflektiv fikrlash va pedagogik mahorat talab etadi.

O'zbekistonning umumiy o'rta ta'lim tizimi doirasida ham bu borada qator ijobiy qadamlar qo'yilmoqda. Xususan, "Baholash mezonlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida ishlab chiqish", "diagnostik baholash bo'yicha metodik qo'llanmalar" va "raqamli platformalarda baholash tizimini joriy etish" kabi tashabbuslar bu sohada muhim poydevor yaratmoqda. Shuningdek, PISA, PIRLS,

TIMSS kabi xalqaro tadqiqotlarda ishtirok etish orqali o'quvchilarning tayanch bilim darajasi va tayyorgarligini xalqaro standartlar bilan solishtirish imkoniyati mavjud bo'lmoqda. Biroq bu jarayonlarni yanada tizimlashtirish, joylardagi o'qituvchilarning amaliy ko'nikmalarini oshirish va baholash madaniyatini rivojlantirish zarurati hanuzgacha dolzarb bo'lib qolmoqda.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, o'quvchilarning tayanch bilimlarini baholashni samarali tashkil etish uchun quyidagi amaliy tavsiyalar muhimdir:

1. Baholash jarayonini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish.
2. Har bir sinf va o'quvchi uchun differensial yondashuvni qo'llash.
3. Baholash natijalariga asoslanib, ta'lim mazmunini moslashtirish.
4. O'qituvchilar malakasini oshirishda pedagogik diagnostika va psixologik-pedagogik tahlilga alohida urg'u berish.
5. Zamonaviy raqamli vositalardan foydalanish orqali baholashni ob'ektivlashtirish.

Shunday qilib, tayanch bilimlarni tahlil qilish va tayyorgarlik darajasini baholash – bu nafaqat o'quvchilarning o'quv faoliyatiga oid ko'rsatkichlari haqida ma'lumot beruvchi vosita, balki ta'limning sifatli tashkil etilishi uchun xizmat qiluvchi eng muhim mexanizmlardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov, N. N. Pedagogik diagnostika: Nazariya va amaliyot. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2020. – 256 b.
2. Qodirova, M. R. Boshlang'ich ta'limda baholash metodlari va ularning samaradorligi // Boshlang'ich ta'lim jurnali. – 2021. – №3. – B. 15–22.
3. Russkiy, G. A. Pedagogik diagnostika asoslari. – Moskva: Akademiya, 2018. – 192 b.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim sifatini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. – Toshkent, 2022.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Milliy malaka ramkasi va baholash mezonlari bo'yicha metodik qo'llanma. – Toshkent, 2021. – 84 b.

6. PISA 2022 National Report: Uzbekistan. – Tashkent: State Inspectorate for Education Quality, 2023. – 112 p.
7. Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., Hooper, M. PIRLS 2021 International Results in Reading. – Boston: TIMSS & PIRLS International Study Center, 2022.
8. Jonson, D. W., Johnson, R. T., Holubec, E. J. Cooperation in the Classroom. – Edina: Interaction Book Company, 2013. – 376 p.
9. Shodmonov, Q. X., Mamatov, A. M. Ta'lim jarayonida differensial yondashuv. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 144 b.
10. Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tajriba: PISA, PIRLS, TIMSS. – Toshkent: YUNESKO vakolatxonasi, 2020. – 98 b.